

GEZOCHT: Leider van de vrije wereld

Thijs Wöltgenslezing 26 mei 2018

Uitgesproken door Lilianne Ploumen

'Sinds Thijs Wöltgens burgemeester is van Kerkrade is, wordt de deur van het stadhuis bijna platgelopen door Haagse PvdA-politici. De afgelopen maanden kwamen Netelenbos (twee keer) Ritzen en Melkert op visite...'

Zo schreef de Volkskrant op 10 april 1995. Ik vind het eervol dat ik mij nu in het illustere rijtje politici bevind die op zijn uitnodiging – want zo voelt dat voor mij – naar Kerkrade komen.

Hoewel mijn reisje vandaag naar onze provincie voor mij natuurlijk meer voelt als een tripje op weg naar huis dan een bezoekje van de zoveelste Haagse politicus.

Er gingen mij, laat ik dat niet onvermeld laten, nog meer mensen voor, zij die in de afgelopen jaren de Thijs Wöltgenslezing uitspraken - en ik beschouw het ook als een eer om me in dat gezelschap te mogen voegen.

In hetzelfde stuk van Volkskrant-journalist André Lammers viel te lezen: 'Thijs was thuis bij de mensen in Kerkrade. Hij weet zich met een navelstreng verbonden aan de stad'. Thijs vond zelf dat je niet de beste burgemeester bent als je de hele dag op het stadhuis zit.

Gelijk heeft hij. Om de stad en haar mensen te begrijpen moet je een van hen zijn. In voor- én tegenspoed.

Dao bove, zoals wij Limburgers plegen te zeggen, begrepen mensen maar lastig dat Thijs koos voor Kerkrade. Er was toch zoveel meer voor hem weggelegd? Maar Thijs wist wat hij deed. Vaker thuis zijn en met carnaval meeblazen met de Sjpasskapel (in Maastricht zouden we zeggen De Zaaite Herremenie) *Leider Kein Preis*.

En Thijs wist ook dat hij als burgervader van Kerkrade gewoon zijn stempel op de landelijke politiek kon blijven drukken. Niet

alleen door landelijke politici naar zijn stad te halen, maar ook door scherpe stellingnames in te nemen en prikkelende opiniestukken te schrijven. Zijn stem galmde nog lang na in den Haag.

Daardoor dragen wij, zijn partijgenoten, zijn politieke erfenis ook vandaag nog met ons mee.

Lodewijk Asscher deed dat niet lang geleden nog in zijn Dreeslezing, toen hij Thijs citeerde: 'Het humeur van het land wordt bepaald door de situatie van de middenklasse'.

We kunnen er over twisten of het met de middenklasse als geheel in Nederland goed gaat, maar het humeur van ons land lijkt behoorlijk goed te zijn. Dat is ook niet verwonderlijk. Want als we de statistieken erop naslaan, dan is het nog nooit zo goed gegaan met die middenklasse. In ons land, maar ook in andere landen. En daarmee ook met de wereld als geheel.

De vorige president van de Verenigde Staten, Barack Obama verwoordde dat als volgt: 'There was never a better time to be alive. The world has never been healthier, wealthier or better educated, or in many ways more tolerant or less violent.'

Wie de cijfers bestudeert vindt een overdaad aan bewijs voor de stelling van Obama. In 1989, toen de Berlijnse Muur verkruimelde, leefde nog 2/5e van de wereldbevolking in armoede. Nu – bijna dertig jaar later – is dat nog 1/8e van de mensen. Destijds was de helft van de wereldbevolking analfabeet. Nu is dat nog 1/6e. Steeds meer mensen op de wereld hebben toegang tot schoon water, tot gezondheidszorg en tot onderwijs. Het aantal slachtoffers van natuurrampen blijft dalen.

Ook in eigen land is het ook vooral goed nieuws wat de klok staat. De economische crisis hebben we achter ons gelaten, de economie groeit weer. Het aantal jaren dat we in gezondheid leven neemt toe. We hebben meer vertrouwen in de medemens en we voelen ons veiliger. Het aantal vaste contracten is voor het eerst sinds jaren toegenomen. De criminaliteit neemt af. Nederland staat in de top van de meest

gelukkige landen van de wereld. En de Nederlandse kinderen zijn de gelukkigste kinderen van de wereld.

Ondanks dat we allemaal in ons eigen leven wel eens ergens tegenaan lopen, nare dingen meemaken, verdriet doormaken en natuurlijk niet iedereen altijd gelukkig is, en ondanks dat we nooit mogen rusten tot alle armoede, honger en oorlog de wereld uit zijn, kunnen we met recht zeggen dat we uitverkoren mensen zijn in een uitverkoren tijd.

Kijkt u ook maar eens naar buiten, het is ook nog eens schitterend zomerweer vandaag...

Hopelijk leiden deze feiten en cijfers bij u tot optimisme. Tot een gezonde dosis tegenwicht tegen het deprimerende nieuws dat ook dagelijks onze huiskamers binnenkomt. En ook een klein beetje tegenwicht tegen het vervolg van mijn lezing. Want, beste mensen, voor dit moment stopt wel even mijn goed nieuws show. Mocht u er toch nog geen genoeg van kunnen krijgen, dan verwijs ik u graag door naar de bijzondere website *The Worlds Best News*. Hopelijk wacht u daar wel even mee tot ik ben uitgesproken.

We moeten namelijk ook ongemakkelijke feiten onder ogen zien. Er is niet enkel vooruitgang. Er is ook verval.

De vrijheid en de vooruitgang die wij mogen ervaren is niet vanzelfsprekend. Er is voor gevochten. Figuurlijk. Maar ook letterlijk. Morgen herdenken we de soldaten die in de Tweede Wereldoorlog voor onze vrijheid zijn gevallen en een laatste rustplaats hebben gekregen op het oorlogskerkhof van Margraten hier vlakbij.

Onze wereld is niet vanzelfsprekend. Vooruitgang is niet vanzelfsprekend. Verval ligt op de loer.

Sterker nog, ik zou willen stellen dat de wereld zoals wij die kennen wordt bedreigd. Niet alleen van buitenaf, ook van binnenuit.

Amerika is voor generaties Nederlanders en andere Europeanen het land van de toekomst. Een land waar we tegenop kijken. Een land waar we inspiratie uithalen.

Het land van Eleanor Roosevelt. Van Rosa Parks. Van Michelle Obama. Van Angela Davis.

Het land van Coca-Cola. Van de spijkerbroek. Van Netflix.

Het land dat we kennen als leider van de vrije wereld. Juist dat land laat het op dit moment lelijk afweten.

Ik ga u een aantal feiten en momenten voorhouden die u al kent. Waarvan u het gevoel hebt dat ze oud nieuws zijn, dat ze wel voldoende besproken zijn en dat u het nu heus wel weet. Ik zal daarom niet uitpuittend zijn. Maar tegelijkertijd wens ik mij er niet bij neer te leggen dat we aan sommige dingen maar moeten wennen. Dat groot nieuws van gisteren vandaag alweer achterhaald is door een fantastisch – of waanzinnig – nieuw plan van de Amerikaanse president.

Daarom blik ik kort terug op de afgelopen maand. Een maand waarin besluiten genomen zijn in het Witte Huis, tegen de uitdrukkelijke wens van bondgenoten in en die grote gevolgen hebben. Zowel op korte als lange termijn.

Neem het verplaatsen van de ambassade van de Verenigde Staten in Israël naar Jeruzalem. Dat leidt tot nieuwe spanningen en tot rellen, in het toch al bijna onoplosbare conflict tussen Israël en de Palestijnen. Een conflict dat een groot verdriet is voor alle mensen van goede wil. Alle inspanningen moeten erop gericht zijn om verdere polarisatie te voorkomen - in plaats daarvan wakkert President Trump die polarisatie alleen maar verder aan.

Neem het opzeggen van de nucleaire deal met Iran. De Amerikanen laten zich kennen als een onbetrouwbare partner. Natuurlijk in de eerste plaats naar de Iraniërs, die zich volgens

alle internationale onderzoeken aan de afspraken in het akkoord houden. Onbetrouwbaar ook naar de andere partners in het akkoord, die mogelijk nu ook getroffen worden door sancties. En onbetrouwbaar naar landen waarmee het sluiten van een akkoord in de toekomst een verstandig idee zou zijn.

Neem het invoeren van importheffingen op producten uit onder meer China, Europa en Zuid-Amerika. Talloze bedrijven en hun werknemers worden getroffen door de handelsoorlog waar dit Witte Huis mee dreigt. De onzekerheid hierover duurt maar voort.

En neem het in twijfel trekken van internationale instituties en gerespecteerde bondgenootschappen als de NAVO. Juist in tijden waarin we ons toch al onveilig voelen door dreigende aanslagen en waarin anderen moeten leven met de realiteit van oorlog en conflict, hebben we die bondgenootschappen nodig. Juist in een tijd waarin de geopolitieke verhoudingen moeizaam zijn, hebben we de internationale instituties nodig om ons bij elkaar te brengen. Ondermijning van die bondgenootschappen maakt de wereld onveiliger.

Ook in moreel opzicht is de bodem al lang bereikt. '*When they go low, we go high*', zei Michelle Obama, maar elke keer als we dachten dat het niet erger kon, bleek het toch nog pijnlijker, kwetsender, grover te kunnen. De man die *Grab them by the pussy* zegt, wordt gekozen tot leider van het land. Trump maakte een gehandicapte journalist belachelijk. Over migranten uit Midden Amerika zegt hij '*these are not human beings, these are animals*' en de landen waar zij vandaan komen zijn *shithole countries*. En na de aanslag van een extreem-rechtse man op demonstranten meende Trump dat het *geweld van vele kanten kwam*.

De Amerikaanse president en zijn regering scheppen schijntegenstellingen met hun *America First* strategie. Alsof wat goed is voor de Amerikanen los staat van wat goed is voor de wereld. En omgekeerd. Alsof welzijn, geluk en welvaart een 'zero sum game' is.

Trump en zijn regering politiek breken verworvenheden van de vrije wereld af. Ga maar na:

- het recht als vrouw om de baas te zijn over je eigen lichaam wordt ter discussie gesteld
- de persvrijheid wordt op schandalige wijze beknot
- Het vertellen van de waarheid wordt ondergeschikt gemaakt: het verspreiden van *Alternative Facts* en doodgewoon liegen is staand beleid.

Dit zogenaamde leiderschap is de betonrot van onze vrije wereld, ons vrije Europa en ons vrije Nederland. Het tast de fundamenteën aan waarop onze democratieën zijn gebouwd. Het leidt ons weg van een samenleving waarin vrijheid, verdraagzaamheid en wederzijds respect ons bindt.

Het moge duidelijk zijn. De huidige Amerikaanse president kan onmogelijk de leider van de vrije wereld zijn. En ondanks alle mensen van goede wil uit de Verenigde Staten, het land heeft met haar voorman en zijn regering haar hand overspeeld.

Daarom, beste mensen, is er een vacature: We zoeken een nieuwe leider van de vrije wereld.

Nu denkt u wellicht: *Dat is iets voor mij! Waar kan ik solliciteren?* Maar zo simpel is het niet. Er is geen functieprofiel, geen sollicitatiecommissie.

Nee, leider van de vrije wereld wordt je niet, dat moet je verdienen. Het is een zware verantwoordelijkheid en een eervolle taak. Laten we eens een rijtje kanshebbers doornemen die het stokje kunnen overnemen.

Ooit waren we hoopvol over de ontwikkelingen in Rusland. Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie waren er lichtpuntjes. Langzaam maar zeker leek het land zich te bewegen richting een democratie, met een open economie en respect voor mensenrechten.

Maar met president Poetin aan het roer zijn we terug bij af. Zijn agressieve buitenlandpolitiek, dictatoriale manier van leidinggeven en zijn disrespect voor minderheden, zijn schandalige uitspraken over de MH17 maken het Rusland van Poetin niet geschikt.

Wat dacht u dan van China? Het land dat in rap tempo de grootste economie van de wereld aan het worden is. Dat in razend tempo de armoede in eigen land heeft bestreden. En dat zichzelf graag presenteert als alternatief voor het Amerika van Donald Trump waarin vrije handel geen vanzelfsprekendheid meer is. In 2017 gaf president Xi Jinping een wervelende toespraak op het World Economic Forum in Davos - de conclusie van de aanwezige topmensen uit het bedrijfsleven was dat hier de leider van de vrije wereld was opgestaan. Dat was te vroeg gejuicht.

Want ook China heeft een verkeerde afslag genomen. In plaats van meer democratie te introduceren, kan president Xi tot in het oneindige herkozen worden als leider van het land. Het vrij uitkomen voor je mening wordt alleen gewaardeerd als die in lijn ligt met wat volgens Xi's doctrine wordt voorgeschreven. Nee, dit China is niet de leider van de vrije wereld.

Verschillende landen in Afrika zijn in opkomst.

Neem Zuid Afrika. De regenboognatie was een kanshebber in het post-apartheidstijdperk, onder leiding van Nelson Mandela. Maar opeenvolgende leiders slaagden er niet in om de demonen van het verleden te bestrijden en het land naar een hoopvolle toekomst te leiden, met als dieptepunt het corrupte leiderschap van Jacob Zuma.

En hoe zit het dan met de Latijn Amerikaanse landen? Na het afzetten van verschillende dictaturen en de spectaculaire economische groei, leken zij grote stappen voorwaarts te maken. Maar met recente gevallen van corruptie en binnenlandse problemen, zijn ook zij er niet klaar voor.

Regionale grootmachten als Turkije, Iran, Egypte en Saudi-Arabië dan? Ook deze landen vallen af. Landen die hun eigen burgers knechten en opsluiten omdat zij voor hun eigen mening uitkomen, kunnen natuurlijk geen aanspraak op de titel maken.

Ik beseft dat dit zo langzamerhand wel iets weg begint te krijgen van het liedje *België van Het Goede Doel*. Want, hoor ik u denken, wat blijft er dan uiteindelijk nog over?

Europa komt in vele opzichten in aanmerking om leider van de vrije wereld te zijn. We moeten echter constateren dat Europa geen vuist kan maken tegen de buitenwereld en de afgelopen jaren vooral met zichzelf aan het worstelen is. Economisch een reus, geopolitiek een dwerg, is onder buitenland-analisten de gebruikelijke duiding.

Ik ben mij er van bewust dat dit laatste gedeelte van mijn betoog een groot contrast vormt met de goed nieuws show van het eerste deel. Wellicht bekruipt u zelfs het gevoel dat ik er geen fiducia in heb dat de vacature vervuld gaat worden.

Laat ik eerlijk zijn. Een nieuwe leider van de vrije wereld is niet zomaar voorhanden. Maar wel ben ik optimistisch en hoopvol. Verval en achteruitgang kan een halt worden toegeroepen. Is het afgelopen jaar een halt toegeroepen.

Door heel veel mensen die zelf zijn opgestaan. Miljoenen mensen wereldwijd lieten afgelopen jaar weten dat ze het niet langer pikken. Dat ze het niet accepteren dat verworvenheden van hen worden afgepakt. Dat ze het niet tolereren dat ze nog geen gelijke rechten hebben.

Denkt u bijvoorbeeld eens terug aan de *Women's Marches*. Over de hele wereld gingen vrouwen de straat op om hun stem te laten horen. Om te laten weten dat er niet getornd mag worden aan vrouwenrechten, aan rechten voor LHBTI'ers.

Black Lives Matter houdt de Amerikanen en de wereld voor en dat er een einde moet komen aan het politiegeweld tegen afro-Amerikanen. Dat het afgelopen moet zijn met alledaags racisme.

Denkt u aan de *MeToo* beweging. Vrouwen – en ook mannen – laten zich, vaak voor het eerst, uit over hun ervaringen met seksuele intimidatie en aanranding. Daarmee werd een taboe geslecht, voelden slachtoffers zich gesteund en werd de omvang van het probleem voor iedereen zichtbaar.

Denkt u aan *SheDecides*. Duizenden mensen wereldwijd kwamen direct in de benen toen president Trump – letterlijk – in aanwezigheid van een groepje mannen, een streep zette door de financiering van veilige abortussen, kraamzorg en seksuele voorlichting voor vrouwen en meisjes die daar niet vanzelf toegang toe hebben.

Denkt u aan Ierland, waar het recht op abortus vanaf nu bestaat, dankzij een YES tegen het afschaffen van het 8ste amendement. De campagne had een prachtige slogan: '*A women you love, might need your YES*'.

Denkt u aan vrouwen als Petra Grijzen van BNR Nieuwsradio en de veertig presentatoren van de BBC die zijn opgestaan om gelijk loon voor gelijk loon te eisen. Omdat zij het niet langer accepteren dat in 2018 hun mannelijke collega's nog steeds meer geld verdienen voor hetzelfde werk dan zij.

Beste mensen, de geest is uit de fles. En die kan er ook niet meer in terug. Geëngageerde burgers hebben het podium gepakt op momenten dat anderen dat niet voor hen deden. En hebben een streep in het zand getrokken op het moment dat zij dat nodig vonden.

Zijn daarmee al die burgers, wij, de nieuwe leiders van de vrije wereld?

Was dat maar zo. De mogelijkheid om je stem te verheffen, om je uit te spreken en om je rechten op te eisen is niet altijd en overal mogelijk. In veel landen kun je nog steeds worden vervolgd als je je uitspreekt. Daar kun je niet zomaar de straat op om te demonstreren, een ingezonden brief naar de krant sturen, of een facebookpost plaatsen als jouw mening niet strookt met die van de overheid.

Er is dus een leider van de vrije wereld nodig die juist dat afdwingt. Die een voorbeeldfunctie heeft. Die mensen in staat stelt om veranderingen te bepleiten. Die meningen en opvattingen ook echt op de vergadertafels brengt. Die wereldleiders dwingt te luisteren. Die misstanden op niet te verstande wijze aan de kaak durft te stellen. Die ingrijpt als fundamentele mensenrechten in het geding zijn.

En daarom moeten we hier, vandaag, toch iemand nomineren om de volgende leider van de vrije wereld te worden. En dat is wat mij betreft de Europa.

Ik weet het, zo-even heb ik Europa nog min of meer afgeschreven. Maar we kunnen er niet omheen. Ons continent speelt al decennialang een voortrekkersrol wereldwijd. Als het gaat om het waarborgen van mensenrechten. Gelijke kansen voor alle inwoners. En een basisniveau van zorg en onderwijs.

Gaat dat dan ook in alle lidstaten van de Europese Unie goed? Nee, dat is zeker niet het geval. Werkt Europa al voor iedereen? Nee, dat ook niet. Lukt het Europa om ook in het buitenland een front te vormen? Nee, nog maar al te vaak zien we verdeeldheid onder de Europese landen.

Europa zal dus echt moeten veranderen om ook de vacante positie van leider van de vrije wereld in te kunnen nemen. Na alle ontwikkelingen die ik heb beschreven, is nu dan ook het moment waarop dat moet gebeuren.

We moeten bereid zijn onze prioriteiten nog scherper te stellen. En vervolgens dan ook boter bij de vis te leveren. Dat

betekent dat er een verschuiving van het Europees budget moet komen. Meer geld naar het beschermen van wat voor ons belangrijk is en naar samenwerking met andere landen, minder naar landbouw en meer naar innovatie. En als Nederland moeten we dan ook bereid zijn daarin te investeren.

We moeten koesteren dat Europa in de wereld een enclave is van vrijheid, gelijkheid en broederschap. En dat we daarmee de potentie hebben een mondiale orde te scheppen die het recht van de sterkste bestrijdt. Die van zich laat horen als het moeilijk wordt, de spierballen laat rollen als dat nodig is en het niet schuwt de gezamenlijke economische macht – de grootste interne markt van de wereld – te gebruiken.

We moeten pal staan voor onze gemeenschappelijke waarden. En waar anderen, zoals het Amerika van Trump, het Rusland van Poetin en Xi's China het laten afweten juist instappen. Of het nu gaat om het recht te zijn wie je bent, of om het recht op veilige abortus. Of als het gaat om de garantie dat journalisten hun werk kunnen doen, of de zekerheid om veilig te kunnen demonstreren en je uit te kunnen spreken. Zowel financieel als diplomatiek dragen we actief bij om dat te bevorderen. In de landen direct om Europa heen, maar ook in de rest van de wereld.

We tolereren het niet dat Europa zich zelf van binnenuit uitholt. Een geloofwaardig en gemeenschappelijk Europa kan alleen bestaan als alle lidstaten mensenrechten respecteren. En dat betekent dat er meer mogelijkheden moeten komen om landen die de Europese waarden aan hun laars lappen ook aan te pakken. Door economische en politieke sancties te introduceren binnen de Europese Unie.

In Europa hebben we niet één boegbeeld, zoals de Verenigde Staten haar president heeft. Niet een persoon als dé leider van de vrije wereld. Dus laten we in Europa op zoek gaan naar mensen die inspireren en gezamenlijk symbool kunnen staan voor het vrije Europa.

Mensen die – zoals Thijs – met een navelstreng verbonden zijn aan hun land, stad of dorp, maar ook het belang van mensen daarbuiten niet uit het oog verliezen.

Die durven op te komen voor minderheden en pal staan voor onze democratie en onze gemeenschappelijke waarden. Die mensen in staat stellen misstanden aan de orde te stellen en op te komen voor wat zij belangrijk vinden.

Want onze rechten, waarden en verworvenheden mogen we nooit als vanzelfsprekend ervaren. We kunnen ze niet laten afpakken. We moeten ze koesteren en ze zijn het waard om voor te strijden. Omdat in een wereld waarin we er niet meer zeker van kunnen zijn vrij te zijn, het veel minder fijn leven is.